

УДК 911.3:332.3(477.86)

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ
ТЕРИТОРІЙ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
(НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

І.Ф. Калущький, А.Ю. Рак

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

У статті в результаті аналізу наявного природного потенціалу в області, великої кількості природно-заповідних територій і об'єктів, в тому числі національних природних парків і регіональних ландшафтних парків виявлено, що вони є міцною базою для майбутнього інтенсивного розвитку туризму і рекреації.

Проведено дослідження ходу заповідання територій і об'єктів в Івано-Франківській області протягом двох двадцятирічних періодів (1971–1991 рр. та 1991–2011 рр.) до та після проголошення незалежності України. Виявлено на основі аналізу причини, що стримують подальше використання природно-заповідних територій і об'єктів.

Природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки володіють специфічними можливостями, дозволяють сформувати унікальне освітнє середовище для комунікації з місцевим населенням, що вкрай необхідно в умовах протистояння при підготовці тих чи інших територій до заповідання. Запропоновано вдосконалення освітньої роботи серед місцевого населення шляхом підвищення кваліфікації спеціалістів, обміну досвідом серед вітчизняних та міжнародних природно-заповідних організацій.

Аналіз заповідання та збереження природно-заповідних територій та об'єктів проведено в розрізі районів та міст області. В результаті дослідження виявлено, що більшість заповід-

них територій знаходяться на землях лісового фонду, в окремих районах частка заповідних об'єктів сягає більше 20%. Запропоновано шляхи створення резерву для розширення природно-заповідних територій, покращення використання останніх у розвитку рекреації і туризму.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, землі лісового фонду, природні комплекси, рекреація.

Вступ. Високі темпи розвитку туризму в області останніми роками зумовлені як розширенням туристичної інфраструктури (створення рекреаційних комплексів, зелених садиб, будівництво готелів, ресторанів, кафе, закладів санаторного типу, закладів медичного і побутового обслуговування), так і створенням нових підприємств інженерного забезпечення (будівництво доріг, розширення та створення нових комунальних підприємств, збільшення потужностей енергомереж та ін.).

Постановка проблеми. Створення міцної матеріальної бази поряд з вигідним географічним положенням, багатоміліардною історико-культурною спадщиною, непогано розвинутою транспортною мережею, зв'язком, добре налагодженим виробництвом продукції туристичного використання та екологічно чистих продуктів харчування висувають на чільне місце потреби розширення використання наявних рекреаційних ресурсів. Особливо недостатньо викорис-

товуються для розвитку рекреації і туризму природно-заповідні території (ПЗФ) і об'єкти, яких в області нараховується станом на 1 січня 2016 р. 517 одиниць. Загальна площа (ПЗФ) сягає 221611,5 га, що становить 15,7% від площі області, це є одним з найбільших показників серед областей в Україні [8].

Розвитку туризму на Івано-Франківщині немає альтернативи. Наявний природно-кліматичний потенціал, мальовничі ландшафти, чисте гірське повітря лісів, цілющі мінеральні води, туристичні маршрути, збережені національні традиції і фольклор, архітектурні пам'ятки, рекреаційні заклади – все це має сповна використовуватися для розвитку туризму. Оскільки галузь туризму є однією з найбільш перспективних сфер економіки області, то вирішення проблеми покращення використання територій і об'єктів ПЗФ для розвитку рекреації і туризму є актуальними.

Аналіз публікацій. Створення на території області перспективної структури туристичної індустрії, яка, як ми вважаємо, зможе при подальшому розвитку брати участь в утриманні (фінансуванні) та облаштуванні об'єктів та територій ПЗФ, що дозволить розширювати їх площі, краще охороняти та повніше використовувати для розвитку туризму.

Проблемам важливості створення і використання ПЗФ для розвитку рекреації та туризму присвячені публікації відомих вчених С. Генсірука, В. Середіна та В. Парпана, С. Стойка та П. Третьяка, В. Бондаренка та О. Фурдичка, Н. Фоменко, О. Бейдика, О. Дмитрука, О. Любіцевої, В. Клапчука, М. Долішнього, В. Кравціва, О. Шаблія та ін. Але проблем при створенні нових і охороні та використанні діючих об'єктів ПЗФ не меншас.

Тепер, коли людство на власному здоров'ї відчуло наслідки техногенного впливу на біосферу і зрозуміло практичне значення збереження природного оточення, у цілому світі спостерігається своєрідний ренесанс у розвитку природоохоронних ідей, включаючи і заповідну справу. Техногенний вплив помітний вже у всіх взаємопов'язаних блоках біосфери – літосфері, педосфері, гідросфері, атмосфері, вітасфері – сфері органічного життя, соціосфері. Перед заповідними територіями виникли якісно нові завдання не лише екологічного й ландшафтно-географічного характеру, а й соціально-економічного [5].

Території і об'єкти ПЗФ покликани здійснювати ряд важливих функцій, зокрема: а) біоконсерваційну, що полягає у збереженні багатих і різноманітних генетичних ресурсів; б) біогенетичну, що полягає у підтриманні еволюційного процесу біологічних видів у природних умовах; в) наукову – для вивчення історії розвитку рослинного покриву у після льодовиковий період, дослідження динамічних тенденцій в рівнинних, гірських і високогірних екосистемах у зв'язку із зміною кліматичних умов, аналізу їх структурно-функціональних особливостей; г) соціально-рекреаційну – полягає в масовому оздоровленні населення, а також для розвитку різних форм спорту і туризму; д) еколого-економічна функція полягає в підвищенні ролі заповідних територій як важливої складової сталого ефективного розвитку держави [5].

Івано-Франківська область розташована на південному заході України. Територія області становить – 13,9 тис. км². Природні ресурси дуже різноманітні, на території області формується 8,6 відсотків річкового стоку України, зосереджена значна частина лісових ресур-

сів держави (6,0% площі земель лісового фонду і 7% запасу деревини).

В області – 636,8 тис. га сільськогосподарських угідь, 634,5 тис. га лісів, 2,6 тис. га водно-болотних угідь, 23,3 тис. га зайнято (річками, ставками, водосховищами) понад 300 джерел мінеральних вод, розвідано 160 родовищ 24 видів корисних копалин (нафта, газ, буре вугілля, торф, кам'яна та калійна солі, сірка і фосфати).

За біологічним різноманіттям область одна із найбільш багатих в Україні. Флора налічує 1500 видів судинних рослин, що складає 30% судинних рослин України. Хребетні представлені 435 видами, в тому числі ссавці – 74 видами, птахи – 280 видами [3].

Збереження біологічного і ландшафтного різноманіття у поєднанні з невиснажливим використанням природних ресурсів є одним із пріоритетів у сфері природокористування, охорони природи та забезпечення сталого розвитку регіону. Створено заповідні території та об'єкти з найбільш досконалою формою охорони природи. Збереження ге-

нофонду рослинного і тваринного світу, в першу чергу, рідкісних та зникаючих видів дозволяє зберегти для науки і практики еталони природних екосистем. Не менш важливою функцією ПЗФ є його використання для відпочинку і оздоровлення людей. Тобто, заповідні території мають не тільки природоохоронне, наукове, але і соціальне та економічне значення [4].

Разом з тим використання територій і об'єктів ПЗФ для розвитку рекреації і туризму не повинно суперечити виконанню ними функцій зазначених при їх створенні.

Землі ПЗФ – це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та інші цінності, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів ПЗФ [6].

ПЗФ Івано-Франківської області включає в себе практично всі категорії заповідних територій, за виключенням біосферного заповідника (рис. 1).

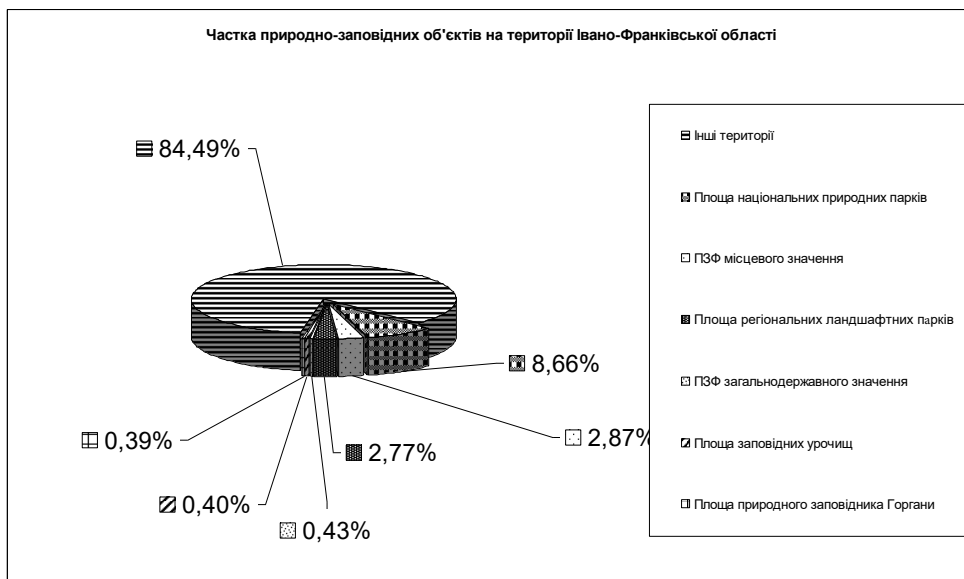

Рис. 1. Частка об'єктів ПЗФ на території Івано-Франківської області.

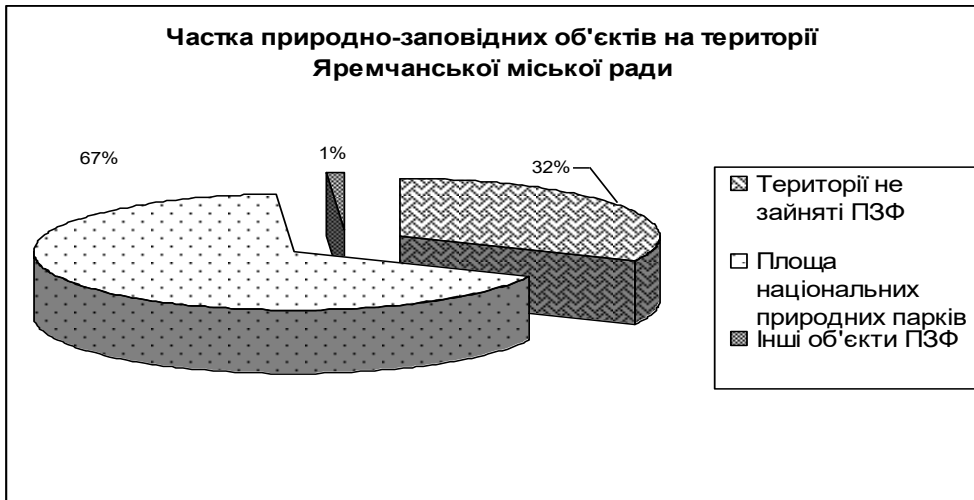

Рис. 2. Частка ПЗФ на території Яремчанської міської ради.

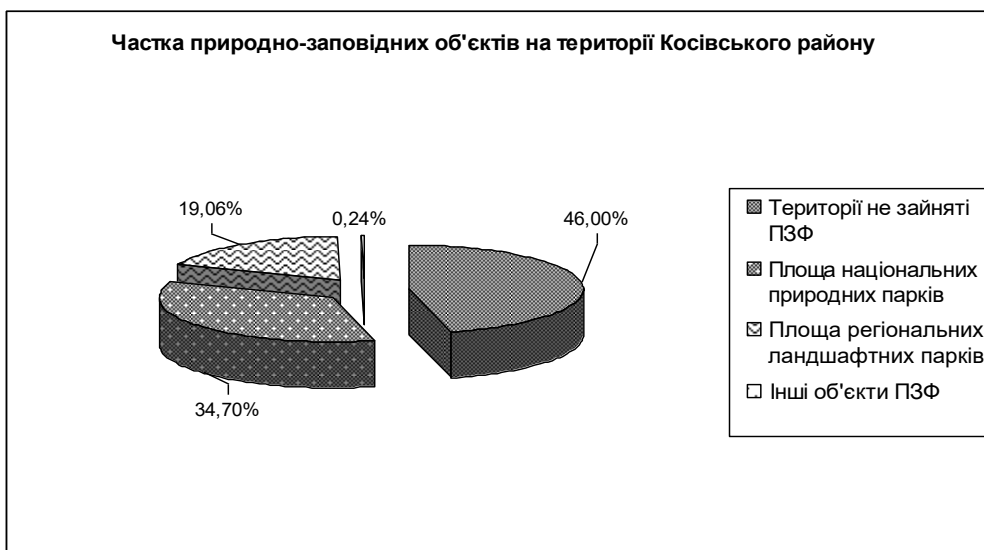

Рис. 3. Частка ПЗФ на території Косівського району.

До них належать:

- *природні території та об'єкти* – природні заповідники, національні-природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;
- *штучно створені об'єкти* – ботанічні сади, дендрологічні парки, парки-

пам'ятки садово-паркового мистецтва.

ПЗФ області репрезентує її ландшафтне та біологічне різноманіття, сприяє підтриманню екологічної рівноваги в регіоні. Віднесення об'єктів до рангу заповідних базується на загальноприйнятих критеріях: ступені репрезентатив-

ності і збереженості природних комплексів, типовості об'єктів для регіону, унікальності, наявності загрози зникнення, цінності об'єкту в природоохоронному, естетичному, рекреаційному та науковому відношенні [4].

Починаючи 1972 по 1991 рік в області було сформовано мережу заповідних об'єктів розміщених у всіх фізико-географічних районах. Створено ряд державних заказників, такі як: ботанічні («Кливіський», 104 га; «Княздвірський», 208 га; «Талпишкірківський», 424 га; «Яйківський», 263 га), гідрологічний («Турова дача», 255 га), ландшафтні («Грофа», 2533,8 га і «Козакова долина», 949 га), лісові («Скит Манявський», 356 га і «Бредулецький», 116 га), орнітологічний («Пожератульський», 206 га). Створено пам'ятки природи: ботанічні – «Масьок», «Осій», «Сокіл», «Тарниці» і «Чортова гора» на площі 123 га, геологічна («Старуня», 60 га), гідрологічні (болота «Висяче», «Лисак», «Мшана», «Ширковець» на площі 20,5 га), комплексні («Скелі Довбуша», 100 га; «Касова гора», 65 га), «Верхне озериче», 48 га). Створено також парк-пам'ятку садово-паркового мистецтва «Парк партизанської слави» (7 га) та

дендрологічні парки («Діброва», 8 га, «Дружба», 10 га, і «Високогірний», 100 га).

За цей же період (1980 р.) створено Карпатський національний природний парк на площі 50303 га та об'єкти ПЗФ місцевого значення на площі 7672 га і заповідних урочищ на площі 3364 га.

За роки незалежності (1991–2011 рр.) заповідна справа в області набула нового, інтенсивного, цілеспрямованого розвитку. За двадцять років створено природний заповідник «Горгани» (5344 га), чотири національні природні парки («Галицький», «Гуцульщина», «Верховинський», «Синьогора») (69845 га), ПЗФ загальнодержавного значення (2534 га), ПЗФ місцевого значення (32182 га) та заповідні урочища (2151 га).

Найвищий відсоток заповідності на території Яремчанської міської ради – (68,1%, рис. 2), Косівського – (54,1%, рис. 3), Городенківського (26,7%), Тисменицького (22,0%), Верховинського (21,9%) та Галицького (20,6%) районів. Разом з тим, у Калуському, Тлумацькому, Рогатинському, Снятинському та Коломийському районах відсоток заповідності території менше 1% (табл. 1).

Таблиця

1 Перелік територій і об'єктів ПЗФ, створених в районах і містах Івано-Франківської області за період 1972–2010 рр.

№ з/п	Адміністративні райони і міста	Площа району, міста, тис. га	Площа ПЗ «Горгани», га	Площа НПП, га	Площа Р.ЛП, га	ПЗФ загальнодержавного значення, га	Площа заповідних урочищ, га	ПЗФ місцевого значення, га	ПЗФ, всього по району, тис. га	ПЗФ% до площі району
1	Богородчанський	80,0		10866		424	1210	120	12,6	15,75
2	Верховинський	125,5		18875			107	8410	27,5	21,9
3	Надвірнянський	129,7	5344			799	1246	1894	9,3	7,2
4	Долинський	125,0				26	1402	10503	12,0	9,6
5	Калуський	64,7					8	39	0,04	0,06
6	Косівський	93,0		32271	17728	206		17	50,3	54,1

Продовження табл. 1

7	Тисмецький	73,1				949	53	15130	16,1	22,0
8	Тлумацький	68,4					48	94	0,2	0,3
9	Рогатинський	81,6				13	83	199	0,3	0,36
10	Городенківський	74,7			19656	10	207	22	20,0	26,7
11	Рожнятівський	130,5				3086	662	2165	6,0	4,6
12	Снятинський	60,2					61	44	0,1	0,16
13	Галицький	72,2		14685		65	10		14,9	20,6
14	Коломийський	99,8				208	65	316	0,06	0,06
15	Івано-Франківська МР	8,9				10		25	0,04	0,4
16	Болехівська МР	30,0			1070	100	117	327	1,6	5,33
17	Яремчанська МР	65,3		43451		62	236	508	44,3	67,8
18	Калуська МР	6,0								
19	Коломийська МР	0,4								
Разом по області		1389	5344	120148	38454	5958	5515	39813	215,2	15,5

Найбільше об'єктів ПЗФ створено на землях лісового фонду, яких в області 634,5 тис. га. Із них покрито лісом – 583 тис. га або 92%. Частка ПЗФ до покритої лісом площі складає – 36,92%, що свідчить про якість збереження біоценозів в лісових екосистемах. З аналізу процесу створення об'єктів ПЗФ в області можна зробити висновок, що і на перспективу найбільш збереженими і потенційно придатними для заповідання є землі лісового фонду. Можливості щодо збільшення територій ПЗФ за рахунок земель лісового фонду мають Богородчанський, Долинський, Тлумацький, Рогатинський, Рожнятівський і Коломийський райони. Як видно з табл. 2, такі райони, як Косівський, Городенківський, Тисменицький і Галицький можуть нарощувати ПЗФ в основному за рахунок земель запасу або земель сільськогосподарського призначення, оскільки наявні можливості заповідання в лісовому фонді цих районів обмежені.

Щодо виявлення резервів для заповідання нових об'єктів ПЗФ на землях лісового фонду в гірських умовах, то це вимагатиме додаткового вивчення лі-

сових біогеоценозів, їх особливостей, біологічної стійкості і цінності для науки. Як відомо, такий інтенсивний темп заповідання, який мав місце в останні роки, з одного боку, вивів Івано-Франківську область в ряд кращих в Україні, адже за останні 20 років створено ПЗФ на площі 124 тис га, (природний заповідник, чотири національні природні парки, три регіональні ландшафтні парки, та ряд територій і об'єктів ПЗФ державного та місцевого значення, а також заповідних урочищ). З іншого боку, виникло ряд проблем при їх створенні і подальшому функціонуванні.

Дуже суттєва проблема погодження з місцевими радами передачі земель новоствореним науково-дослідним установам, що протягом тривалого часу унеможливило нормальну їх роботу. Потребує вирішення проблема підготовки кваліфікованих спеціалістів-науковців для роботи з заповідними об'єктами. Необхідно поширювати досвід Карпатського національного природного парку, Карпатського біосферного заповідника та інших парків, де вже є певні досягнення, а також впровадження міжнародного досвіду. Складною пробле-

мою є відсутність достатнього фінансування для утримання ПЗФ, як відомо, воно тільки частково здійснюється з бюджету. Незадовільне фінансування

та невчасна передача земель для створення об'єктів ПЗФ призводить до порушень фондової дисципліни, які можуть мати негативні наслідки.

Таблиця 2

Перелік територій і об'єктів ПЗФ області та їх співвідношення із землями лісового фонду загалом і лісопокритими зокрема

Адміністративні райони	Площа території району, тис. га	Площа земель лісового фонду в районі, тис. га	Лісопокрита площа, тис. га	Площа земель ПЗФ, тис. га	ПЗФ в % до території району	ПЗФ в % до площі лісового фонду	ПЗФ в % до земель лісопокритої площі
Богородчанський	80,0	41,64	26,23	12,6	15,75	2,4	48,3
Верховинський	125,4	89,40	83,73	27,5	21,92	30,76	32,84
Надвірнянський *	195,0*	136,47*	133,46*	53,6*	27,48*	39,27*	40,16*
Долинський	154,8**	110,26**	103,99**	13,6**	8,78**	12,33**	13,07
Калуський	71,1***	20,12***	14,93***	0,04***	0,05***	0,19***	0,26
Косівський	90,3	45,69	43,83	50,3	55,7	110,08	114,76
Тисменицький	73,6	23,37	20,52	16,1	21,87	68,89	78,46
Тлумачський	68,3	12,00	11,44	0,2	0,29	1,66	1,74
Рогатинський	81,5	15,79	14,95	0,3	0,36	1,89	2,0
Городенківський	74,7	5,96	5,27	20,0	26,7	335,57	379,50
Рожнятівський	130,3	91,57	86,11	6,0	4,60	4,6	6,96
Снятинський	60,2	5,65	3,22	0,1	0,16	1,76	3,10
Галицький	72,3	12,21	11,61	14,9	20,6	122,03	128,33
Коломийський	106,7	25,77	23,23	0,06	0,05	0,23	0,25
Івано-Франківськ МР	8,9	0,48	0,42	0,04	0,4	8,33	9,52
Разом по області	1393,0	636,4	583,0	215,3	15,5	33,83	36,92

* – показники Яремчанської міської ради подані разом з показниками Надвірнянського району;

** – показники Долинського району разом з Болехівською міською радою;

*** – показники міста Калуща разом з показниками Калуського району.

Як видно із табл. 1, в області є п'ять районів, де об'єкти ПЗФ складають менше одного відсотка. За роки незалежності заповідна справа в області набуває нового інтенсивного розвитку. В цей період (1991–2010 рр.) створені природний заповідник «Горгани», національні природні парки «Гуцульщина», «Галицький», «Синьогора», «Верховинський» та три регіональні ландшафтні парки «Дністровський», «Гуцульщина», «Поляницький» на площі 164 тис. га.

Такий інтенсивний темп заповідання створює організаційні проблеми. Певний час ці об'єкти не використовуються належним чином, затримується проведення зонування, вивчення та використання для рекреації і туризму.

Важливою проблемою є втрата частиною природно-заповідних об'єктів з різних причин їх функціональних значень. Частина таких об'єктів була ліквідована з причини входження їх до складу територій інших об'єктів ПЗФ з

вищими вимогами для заповідання, як-от природний заповідник, національні природні парки та ін. У частині таких об'єктів при створенні не було вказано місце їхнього розташування у Івано-Франківській області, лише вказано площу, категорію, рішення про створення.

Однією із проблем використання об'єктів ПЗФ є взаємовідносини між працівниками науково-дослідних установ (природного заповідника і національних природних парків та інших об'єктів ПЗФ) і місцевим населенням та органами місцевого самоврядування. Про наявність такої проблеми добре видно з інтерв'ю директора національного природного парку «Гуцульщина» Юрія Стефурака газеті «Галичина» 7 грудня 2016 р.: «Складність охорони парку ще й у тому, що він — у гірській місцевості, розташований на території 13 місцевих рад і межує з 10 населеними пунктами, в яких проживає сукупно близько 80 тисяч осіб. Сільські жителі потребують для свого проживання і традиційної сільської господарки у гірській глибинці і дров, і дощок, і іншої деревини. А на тлі безробіття і безгрошів'я здійснити охорону лісових масивів (парку) від порушників не завжди вдається».

Як видно із досвіду роботи наявних в області національних природних парків, проблемним є теж наявність в них різного роду лісопорушень, аналогічних тим, які мають місце і в інших лісогосподарських підприємствах, а також здійснювані лісокористувачами (в тому числі і рекреантами та туристами). Назріла необхідність координації зусиль лісової охорони, місцевого населення, природоохоронних структур та лісокористувачів.

Висновки та рекомендації. У складних взаємовідносинах людини і при-

роди визначено, що з одного боку, людство змушене користуватися природними ресурсами, а з іншого, їх використання порушує баланс екосистем. Для подолання цього протиріччя потреби суспільства слід розглядати через призму відтворювальної здатності природи, збалансовано поєднуючи, соціальні, економічні та екологічні пріоритети. Природозаповідання як найвища форма охорони природи визнане одним із найважливіших різновидів людської діяльності, природозаповідний фонд — національним надбанням держав та їх спільнот [1]. Івано-Франківщина в Україні займає одне із провідних місць за рівнем заповідання територій і об'єктів. Разом з тим в області є перспективи розширення ПЗФ, які зумовлені географічним положенням і наявністю унікальних рослинних угруповань в різних фізико-географічних зонах. Проблема зараз в тому, щоб ефективніше використати ПЗФ, а з цим в області, як зазначено вище, є проблеми. З метою покращення використання територій та об'єктів ПЗФ необхідно:

- при обласній раді організувати роботу комісії за участю спеціалістів відповідних відділів і районних та обласних служб для опрацювання та винесення на сесію обласної ради пропозицій по створенню резерву територій і об'єктів ПЗФ на перспективу (2017–2021 рр.);

- комісії доручити опрацювати пропозиції щодо створюваних нових територій і об'єктів ПЗФ і запропонувати відповідну мотивацію як для місцевих рад, так і землекористувачів, щодо створення нових заповідних об'єктів. Оскільки заповідання обмежує господарську і виробничу діяльність на значних територіях, то необхідно знайти компенсаторний механізм, який би стимулював створення таких територій;

- перетворення Дністровського регіонального ландшафтного парку площею 19656 га в Дністровський національний природний парк;

- Івано-Франківський ботанічний сад Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника перевести в заповідний об'єкт і організувати його роботу на науковій основі;

- резервними для заповідання є ділянки з рештками степової рослинності в лісостеповій частині області;

- виділення в усіх висотно-екологічних поясах ділянок природного походження, які будуть поєднувати ПЗФ території для створення екологічних коридорів. Такі ділянки можуть бути в подальшому заповідними урочищами;

- загальновідомо, яку роль в ефективній роботі наукового закладу відіграє професійний, висококваліфікований персонал. Тому підготовку і підвищення кваліфікації персоналу для роботи на об'єктах ПЗФ необхідно проводити шляхом вивчення досвіду роботи кращих вітчизняних та зарубіжних заповідних установ. Запрошувати відомих вчених для консультування та проведення спільних наукових досліджень та конференцій;

- розробити пропозиції органам місцевого самоврядування щодо додаткового фінансування на утримання, охорони та покращення роботи об'єктів ПЗФ за рахунок коштів, одержаних від надання послуг туристичним, рекреаційним та іншим організаціям;

- провести ревізію об'єктів ПЗФ, які з певних причин втратили функціональне значення заповідних і виявити можливості їх відновлення в попередньому статусі;

- назріла необхідність реформування управління лісогосподарською галуззю в області, передавши виробничу діяльність

господарюючим структурам, в тому числі і приватним. За обласним управлінням залишити контрольні функції над всіма лісами області в тому числі і ПЗФ;

- території і об'єкти ПЗФ ще мало використовуються для різних форм туризму та рекреації. Необхідно створювати туристичні маршрути, засновані на великих територіях національних парків, з виходом на малі природно-заповідні об'єкти, екологічні стежки та історичні пам'ятки, музеї та інші атрактивні об'єкти.

Оптимальною формою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтно-зони природних комплексів, охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання цінних ресурсів виступають території і об'єкти ПЗФ. На них, особливо на національні природні парки, покладається виконання таких завдань: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів; створення умов для організації туризму, відпочинку та інших форм рекреаційної діяльності в природних умовах; проведення наукових досліджень і екологічної освітньо-виховної роботи. Збереження, розвиток і використання територій та об'єктів ПЗФ області має бути одним із пріоритетних напрямів державної і регіональної політики.

Література

1. Кічура А. В. Сучасний стан функціонування та перспективи розвитку природно-заповідного фонду Закарпатської області : дис. ... к.с-г н. / А. В. Кічура. – Івано-Франківськ, 2014. – 245 с.

2. Левицький О. О. Роль та значення природно-заповідних територій для розвитку рекреаційного природокористування Івано-Франківської області / О. О. Левицький // Рациональне природокористування : Наукові записки. – 2013. – № 2. – С. 36.

3. Приходько М. М. Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини / [М. М. Приходько та ін.]. – Івано-Франківськ : Таля, 2000. – С. 10.

4. Приходько М. М. Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини / [М. М. Приходько та ін.]. – Івано-Франківськ : Таля, 2000. – С. 33.

5. Стойко С.М. Природа карпатського національного парку / [С. М. Стойко та ін.]. – К. : Наукова думка, 1993. – 214 с.

6. Закон України про природно заповідний фонд // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 34. – С. 502.

7. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2015 р.

8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Kalutskyi I.F., Rak A.Ju. PROBLEMS AND PROSPECTIVES OF CREATING AND USING THE FUND OF PROTECTED AREAS FOR DEVELOPMENT OF TOURISM (ON THE EXAMPLE OF IVANO-FRANKIVSK OBLAST). *The article deals with the analysis of natural potential of Ivano-Frankivsk oblast. Great amount of protected areas and objects, including national parks and regional landscape parks show that they are a solid base for intensive development of tourism and recreation in the future.*

The study of areas and objects conservation in Ivano-Frankivsk oblast for two periods of twenty years (1971–1991 and 1991–2011) before and after the declaration of the independence of Ukraine has been carried out. On the basis of its analysis the factors preventing from further wider usage of protected areas and objects have been found out.

Nature reserves, national parks and regional landscape parks have specific possibilities permitting to form the unique educational environment for communica-

tion with the local population, which is necessary in competition conditions existing in preparation of certain territories for reservation. The ways for improving the educational work among the local population by means of specialists' training, experience exchange between native and international nature reserving organizations have been proposed.

The analysis of protected areas and objects conservation and preservation was made on the basis of regions and towns of Ivano-Frankivsk oblast. The study finds out that most protected areas are lands that belong to the forest fund; in some areas the proportion of protected areas reaches 20%. The ways for creating a reserve to expand protected areas, improve their use for development of recreation and tourism have been offered.

Keywords: *nature reserves, forest fund areas, natural complexes, recreation.*

Калущкий И.Ф., Рак А.Ю. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ СОЗДАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕРРИТОРИЙ ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНОГО ФОНДА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА (НА ПРИМЕРЕ ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ). *В статье произведен анализ имеющегося природного потенциал в области, большого количества заповедников, национальных парков и региональных ландшафтных парков, являющихся надежной базой для интенсивного развития туризма и рекреации.*

Исследован ход создания заповедников в Ивано-Франковской области на протяжении двух двадцатилетних периодов (1971–1991гг. та 1991–2011 гг.) до и после провозглашения Украины. На основании анализа определены причины, сдерживающие более широкое использование территорий заповедников.

Природные заповедники и национальные природные парки обладают специфическими возможностями, позволяющими сформировать уникальную образовательную среду для работы с населением, что крайне необходимо в условиях противостояния при подготовке тех или иных территорий к переводу в заповедники. Предложено совершенствование образовательной работы среди местного населения путем повышения квалификации специалистов, обмена опытом между отечественными и международными природно-заповедными организациями.

Анализ создания заповедников и их охраны произведено по районах и городах области. В процессе исследования выявлено, что большинство заповедников созданы на гослесфонде. В отдельных районах количество заповедников составляет более 20% от их территории. Предложено пути создания резерва для заповедников, улучшения их использования в развитии рекреации и туризма.

Ключевые слова: заповедники, земли лесного фонда, природные комплексы, рекреация.